

ปัจฉิมลิขิต ว่าด้วยหลุมพรางประชาธิปไตย *

ประชาธิปไตยต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน ไม่อย่างนั้น จะเป็นประชาธิปไตย
ไม่ได้ ที่พูดกันว่า ประชาธิปไตยดีกว่าระบบใดนั้น หลับตาพูด คนไทยนับ
ถือฝรั่งเป็นอาจารย์ เมื่อฝรั่งเขาว่าอย่างไร ก็พูดตามกันไปอย่างนั้นว่า
ประชาธิปไตยนี้ เพื่อประชาชน ของประชาชน โดยประชาชน แต่ลืมพูด
ไปว่า ที่มีศีลธรรม

เมื่อไม่มีศีลธรรมเป็นพื้นฐานแล้ว ระบบประชาธิปไตยนั้นแหละจะเป็นระบบ
ที่เลวร้ายที่สุดแห่งระบบทั้งหลาย มีเผด็จการเสียดีกว่า.....

พุทธทาสภิกขุ^๑

ผู้สื่อข่าว: “นี่แสดงว่า ในแง่กฎหมาย ขอให้ถูกกฎหมายเท่านั้นก็พอ
ไม่ต้องพูดถึงจริยธรรมใช่หรือไม่”

สุวรรณ วลัยเสถียร “คือผมวันนี้ ไม่ได้มาพูดเรื่องจริยธรรม ต้องขอภัยจริงๆ
ไม่ได้มาโฟกัสตรงนี้ครับ ผมก็มั่นใจว่า ทุกอย่างตรงไปตรงมา”^๒

“รัฐบาลที่มีแต่กลุ่มพวกพ้องพ่อค้าวานิชย์ บางทีจะเลวที่สุดในบรรดา
รัฐบาลทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าของประเทศใดๆ”

อดัม สมิธ ค.ศ. ๑๗๗๖^๓

เท้าความ

ในช่วงของ “ปัจฉิมลิขิต” ครั้งแรกว่าด้วย “ปฏิรูปการเมือง” ได้นำเอาข้อสังเกตของทั้งนักวิชาการ
และสื่อมวลชนมาพิเคราะห์ทบทวนกันดู ซึ่งสรุปใจความได้ว่า ขณะนี้เศรษฐกิจการเมืองไทยได้พัฒนามา
ถึงจุดที่เป็นปัญหาขัดแย้งแย่งชิงระหว่าง “ทุนใหญ่และทุนขุนนาง” กับ “ทุนหัวเมืองท้องถิ่น” หรือตีวงให้
กว้างขึ้นไปก็เป็นระหว่าง “ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น” กับ “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ”
เป้าหมายหลักของการปฏิรูปการเมืองก็คือ เปิดช่องทางให้กลุ่มทุนใหญ่หรือทุนชาติดังกล่าวได้ขึ้นสู่
อำนาจรัฐโดยมี “นักบริหารมืออาชีพเข้าไปเป็นรัฐมนตรีมากขึ้น” เพื่อเป็นทางออกให้กับ “ลัทธิเสรีนิยม
ทางเศรษฐกิจ”

* บทความส่วนผนวก เนื่องในโอกาสตีพิมพ์ครั้งที่ ๓ เสน่ห์ จามริก: *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ*
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๙

ข้อสังเกตที่ว่ามี ส่วนถูกต้องตรงที่หยิบยกเอาประเด็นเรื่องกลุ่มทุนใหม่ขึ้นมาอธิบายประกอบ การนำเสนอแนวทางปฏิรูปการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วยให้ได้ตระหนักกันถึงพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจการเมืองไทย ซึ่งตั้งเค้ามาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ เมื่อกลุ่มทุนภาค เอกชนได้เข้ามามีบทบาทในเวทีอำนาจการเมืองโดยตรงยิ่งๆ ขึ้นโดยลำดับ และทั้งเห็นพ้องกับข้อ วิพากษ์ต่อระบบและพฤติกรรม “นักเลือกตั้ง” จากฐานอำนาจของกลุ่ม “ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น” ซึ่งเป็นสมมุติฐานที่มาของปัญหาความชั่วร้ายนานัปการในบ้านเมือง และเป็นเหตุให้ต้องมาคิดอ่านทำการ ปฏิรูปการเมืองกันครั้งแล้วครั้งเล่า

ข้อที่ไม่อาจเห็นด้วยเลย ก็ตรงที่ไปทักท้วงเอากลุ่มทุนใหม่มาเป็นคำตอบ และทางเลือกสำหรับ ปฏิรูปการเมือง ในขณะที่เดียวกันกับที่มองข้ามละเลยพื้นฐานทางสังคมและชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะใน ภาคเกษตรชนบท ซึ่งต้องตกอยู่ภายใต้อุ้งระบอบอำนาจนิยมในรูปแบบต่างๆ ของศูนย์อำนาจส่วนกลาง ตลอดมา ในประการสำคัญเราคงต้องถามตัวเองเสียก่อนว่า เราเรียนรู้เรื่องของ “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตร กับทุนนานาชาติ” เพียงใด รวมถึงลัทธิอุดมการณ์ที่เรียกว่า “เสรีนิยมทางเศรษฐกิจ”

คงจะเป็นเพราะมุงยึดถือเอา “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ” เป็นที่ตั้งนี้เอง รัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน ๒๕๔๐ จึงต้องแทรกไว้ด้วย มาตรา ๘๗ กำหนดให้ “รัฐต้องสนับสนุนระบบ เศรษฐกิจเสรี โดยอาศัยกลไกตลาด” หรือเป็นที่รู้จักในนามของ “เศรษฐกิจตลาดเสรี” ข้อนี้เป็นจุดแบ่ง ระหว่างกระแสปฏิรูปการเมือง ๒๕๓๕-๔๐ กับที่กำลังเป็นปัญหาวิกฤตในปี ๒๕๔๙ นี้ หลังจากประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน มาไม่ถึง ๙ ปี ครั้งแรก โดยพื้นฐาน มีสมมุติฐานมาจากกระแสชนชั้นกลาง พากันต่อต้านรัฐประหาร “หลงยุค” ของคณะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (ร.ส.ช) และรัฐบาล ทหารภายใต้การนำของพลเอกสุจินดา คราประยูร แต่มาในคราวนี้เป็นปัญหาวิกฤตอันเกิดแต่ “ระบอบ ทักษิณ” หรือ “ทักษิณนิคมิกส์” ซึ่งจัดอยู่ในแนวของ “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ” อย่างลงตัว และมีความซับซ้อนมากมาย แตกต่างห่างไกลกับกรณีของเผด็จการทหาร เรียกได้ว่า เวทีอำนาจ เศรษฐกิจการเมืองไทยได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปแล้วเกือบโดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุที่เป็นระบอบอำนาจที่เปิดช่อง ให้อ้างสถานะความชอบธรรมตามกฎกติการะบอบรัฐธรรมนูญ “ประชาธิปไตย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งอ้าง ได้ว่า เป็นรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งทั่วไปด้วยคะแนนเสียงข้างมาก

ทั้งในขณะที่เดียวกัน สิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองก็ได้แผ่กระจายออกไปในหมูชนชั้น กลางนายทุน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในกระแสการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ครั้งเหตุการณ์ “มหาวิปโยค” ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ ทั้งในพรรคไทยรักไทยและคณะรัฐบาล ได้มี “กลุ่มคนตุลา” ระดับ นำเข้าร่วมอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยตั้งแต่แรกเริ่มของการก่อตั้งพรรค “ระบอบทักษิณ” หรือ “ทักษิณนิคมิกส์” จึงเป็นระบอบของอำนาจและผลประโยชน์ทับซ้อนโดยธรรมชาติ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่จะต้องมีการตรวจสอบอะไร ในเมื่อตกอยู่ในเงื้อมมือของคนกลุ่มเดียวพรรคเดียวกัน และใช้อำนาจการปกครองในนามของ ระบอบรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตย

เงื่อนไขปฏิรูปประชาธิปไตย

ประเด็นก็คือว่า ตัวระบอบรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตยนั้นเองที่เป็นปัญหา เป็นโจทย์ที่จะต้องสะสางทำความเข้าใจในห้วงของกระแสปฏิรูปการเมืองรอบสองนี้ เริ่มต้นทีเดียว ถ้าจะพิจารณาที่ย้อนอดีตไปถึงกระแสปฏิรูปการเมืองของอังกฤษ ซึ่งกล่าวได้ว่ามีกำเนิดที่มาจาก “กฎหมายปฏิรูป” (Reform Bill) ปี ค.ศ. ๑๘๓๒ คือเมื่อกว่า ๑๗๐ ปีมาแล้ว เพื่อขยายสิทธิออกเสียงเลือกตั้งออกไปครอบคลุมถึงกลุ่มชนชั้นกลางนายทุน จากแต่เดิมที่จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชนชั้นขุนนางเจ้าที่ดิน และมีพัฒนาการต่อมาจนถึงเป็นระบบสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป อย่างที่เรารู้จักมักคุ้นกันในทุกวันนี้ แต่ในเบื้องใต้ของรูปแบบสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตย ที่ว่านี้ ซึ่งมักมองข้ามกัน ก็คือ เจตนารมณ์เพื่อเป็นฐานรองรับสถานะความชอบธรรมในสิทธิประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นกลางนายทุนอุตสาหกรรมที่ขยายตัวเติบโตใหญ่ ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจในสังคมการเมืองของอังกฤษนั่นเอง ระบอบรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตย จึงเป็นระบอบอำนาจของยุคทุนนิยมโดยแท้

ยิ่งไปกว่านั้น กระแสการปฏิรูปการเมืองยังขยายวงไปถึงเป็นการปฏิวัติระบบนิติศาสตร์ โดยนิยามความหมายของ “กฎหมาย” ให้เป็นแต่เพียงคำสั่งหรือคำบัญชาของอำนาจองค์อธิปัตย์ ซึ่งก็ได้แก่สถาบันรัฐสภาอันเป็นอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายมีคุณค่าเป็นเพียงเครื่องมือหรือกลไกของระบบอำนาจแท้ๆ ซึ่งแตกต่างตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงจากหลักคิดแต่เดิมที่ว่า กฎหมายเป็นกฎระเบียบสังคมที่ถือกำเนิดมาจากกฎธรรมชาติ จารีตประเพณีและความคิดความเชื่อของสังคมและชุมชนโดยรวม ไม่ใช่บัญชาลงมาจากรัฐบาลโดยนัยนี้ ระบบนิติศาสตร์ใหม่และกฎหมายที่รัฐสภาบัญญัติขึ้น จึงเท่ากับเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สังคมไทยเราก็รับเอาหลักนิติศาสตร์และระบบกฎหมายเดียวกันนี้มาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ยุคการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยภายใต้อำนาจอธิปไตยจักรวรรดินิยมตะวันตก ความแตกต่างสำคัญอยู่ที่ตรงที่ว่า ในบริบทของโครงสร้างและสังคมวัฒนธรรมตะวันตก อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของกฎหมายและระบบนิติบัญญัติที่ว่านี้ เป็นระบบที่ดำรงอยู่ภายใต้กรอบโครงสร้างการถ่วงดุลของสิทธิอำนาจประชาคมส่วนท้องถิ่น และวัฒนธรรมทางการเมือง ไม่ใช่ปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างตกอยู่ใต้อำนาจการอุปถัมภ์ของชนชั้นปกครอง อย่างเช่นในสังคมการเมืองของไทยเรา

ภายใต้ระบบโครงสร้างรวมศูนย์อำนาจและวัฒนธรรมอุปถัมภ์เช่นนี้ บรรดาระบบสถาบันการเมืองทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะคิดค้นขึ้นมาจากรับตำราสูงส่งสักเพียงใดก็ตาม ในที่สุดแล้วก็ย่อมจะกลายเป็นเครื่องมือกลไกรับใช้อำนาจอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในกรณีเช่นนั้น ประชาธิปไตยที่พากันต่อสู้ให้ได้มาด้วยความอดทนเหนียวยาก และแม้กระทั่งถึงขั้นเสียเลือดเนื้อ อย่างดีก็จะมีคุณค่าความหมายเป็นแต่เพียงประชาธิปไตยใน “รูปแบบ” ปราศจากเนื้อหาสาระใดๆ ดังเช่นที่สังคมการเมืองไทยต้องเป็นมาโดยตลอด ผลงานปฏิรูปการเมือง ๒๕๓๕-๔๐ ก็เป็นเช่นนี้ภายใต้รัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่า “ฉบับประชาชน”

ผลที่ตามมาจากรูปแบบการเมือง ๒๕๔๐ ก็เป็นดังที่เห็นๆ กันอยู่ กล่าวคือ สังคมการเมืองไทยยังคงผูกติดอยู่กับวัฏจักรของการผลิตเปลี่ยนอำนาจภายในแวดวงของกลุ่มอำนาจต่างๆ หากแต่ว่ามาในขั้นนี้มีความแตกต่างอย่างป็นนัยสำคัญ ตรงที่ระบบอำนาจตกอยู่ในมือของกลุ่มทุนซึ่งมีสายสัมพันธ์อยู่ในเครือข่ายของระบบทุนและตลาดโลก หรือที่มาใช้เรียกอย่างแบบคายน่า “ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุน

นานาชาติ” ดังกล่าวข้างต้น พรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จัดเข้าอยู่ในลักษณะนี้อย่างเหมาะสม เป็นผลพวงจากพัฒนาการระบบทุนไทยในรูปแบบใหม่ โดยแยกตัวเป็นเอกเทศจากระบบ “ทุนขุนนาง” อย่างที่เคยเป็นมาในอดีต และดังนั้น จึงเป็นพรรคการเมืองที่มีทิศทางนโยบายเศรษฐกิจการเงินชัดเจน และเป็นพลวัตพร้อมด้วยระบบการจัดสรรอิทธิพลผลประโยชน์เฉพาะของตนเอง ในแบบแผนที่เป็นสากล สอดคล้องต่อกระแสโลกาภิวัตน์ขึ้นโดยลำดับ หรืออีกนัยหนึ่ง กระบวนการผนวกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดโลก

โดยนัยของกระแสโลกาภิวัตน์ กลุ่มทุนและการเมืองแบบเก่า จึงตกอยู่ในสถานการณ์ของระบบล่าหลัง ซึ่งสูงงอมพร้อมที่จะเปิดประตูสู่อำนาจให้กับกลุ่มทุนและธุรกิจการเมืองใหม่ การก้าวขึ้นสู่เวทีอำนาจของพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หมายถึงเป็นการเสื่อมถอยของกลุ่ม “ทุนท้องถิ่น อิทธิพลท้องถิ่น” อันเป็นฐานค้ำจุนระบบ “นักเลือกตั้ง” ความจริงแล้วพรรคไทยรักไทยเป็นเพียงพรรคหน้าใหม่ประกอบด้วยลูกพรรคแกนนำเพียงหยิบมือเดียว และก่อตั้งขึ้นไม่ทันชั่วข้ามคืน แต่นั่นก็ไม่เป็นอุปสรรคอะไรที่จะสามารถก้าวหน้าต่อหน้านักเลือกตั้งอาชีพ ซึ่งตั้งหน้าตั้งตาคอยสอดส่องแสวงหาหนทางแหล่งอำนาจและความมั่งคั่งอยู่แล้วเป็นกิจวัตร นี่คือตัวแทนของ “๑๖ ล้านเสียง”^๔ ที่ผู้นำพรรคไทยรักไทยนำมาใช้อ้างอิงฐานะความชอบธรรมอย่างเบ็ดเสร็จ โดยเฉพาะในยามที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องถูกตั้งคำถามท้าทายพฤติกรรมการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จและผลประโยชน์ทับซ้อน เหนือกติกาใดๆ ตามรัฐธรรมนูญ แล้วในขณะเดียวกัน ยังได้รับเสียงแซ่ซ้องสนับสนุนอย่างพร้อมเพรียงเป็นเสียงอันหนึ่งอันเดียวกันในสถาบัน “ประชาธิปไตย” รัฐสภา

เรียนรู้อะไรจาก “ระบอบทักษิณ”

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นับได้ว่าเป็นหลักหมายของพัฒนาการเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกช่วงหนึ่งในวิถีชีวิตเศรษฐกิจการเมืองไทย กล่าวคือ เป็นปีของวิกฤตเศรษฐกิจการเงินครั้งใหญ่ เดือนกรกฎาคม และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ “ฉบับประชาชน” เดือนตุลาคม ทั้งสองเหตุการณ์อาจพิเคราะห์สรุปได้อย่างไม่ห่างไกลจากความเป็นจริงนักว่า ต่างประกอบเป็นปัจจัยเสริมซึ่งกันและกัน เป็นแรงหนุนการก้าวหน้าขึ้นสู่อำนาจของระบอบทักษิณ วิกฤตเศรษฐกิจเดือนกรกฎาคมสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของรัฐบาลชุดต่างๆ ก่อนหน้านั้น ที่นำพาเศรษฐกิจไทยเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจตลาดโลก ตามรอยกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชียตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ จนกระทั่งถึงแก่หายนะจากวิกฤตปี ๒๕๔๐ ในส่วนของรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ อันเป็นผลงานจากกระแสปฏิรูปการเมือง ๒๕๓๕-๔๐ ดังกล่าว ก็เป็นเครื่องบ่งบอกชี้ชัดถึงวิกฤตศรัทธาต่อระบอบ “นักเลือกตั้ง” ซึ่งเต็มไปด้วยการทุจริตคอร์รัปชันและไร้ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ในท่ามกลางวิกฤตที่ประดังขึ้นมานี้ กลุ่มทุนใหม่ในรูปลักษณะของนักธุรกิจมหาเศรษฐีอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับพรรคไทยรักไทย จึงก่อตัวขึ้น พร้อมด้วยคำขวัญนโยบาย “คิดใหม่ ทำใหม่” เสมือนหนึ่งเป็นการเปิดศักราชใหม่ของเศรษฐกิจการเมืองไทย เรื่องราวของตัว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่พื้นฐานของชีวิตครอบครัว ประสบการณ์ล้มลุกคลุกคลานในการต่อสู้สร้างฐานะทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งประสบความสำเร็จร่ำรวยอย่างรวดเร็วจากธุรกิจโทรคมนาคม และในที่สุดเข้าสู่เวทีการเมืองผ่านพรรคพลังธรรมของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ร่วมเป็นรัฐมนตรีชั่วคราวสั้นๆ ในรัฐบาลชวน หลีกภัย ชุดแรก

เหล่านี้เป็นเรื่องน่าสนใจ อย่างน้อยก็ในแง่มุมมองของปรากฏการณ์ทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์อันร้อนแรง แต่สำหรับในที่นี้ จุดสนใจจริงๆ อยู่ที่หลักคิดและกระบวนการทัศนอันเป็นต้นตอพื้นฐานของนโยบายเศรษฐกิจของระบอบทักษิณ ซึ่งถือว่ามีนัยสำคัญจนได้รับขนานนามว่าทักษิโนมิกส์ (Thaksinomics) และสะท้อนออกมาชัดเจนด้วยสองสามประโยคจากปากของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เองในฐานะนายกรัฐมนตรี ที่ว่า :

*บริษัทก็คือประเทศ ประเทศคือบริษัท คล้ายกันครับ บริหารเหมือนกัน เป็น
การบริหารด้วยเศรษฐกิจทั้งนั้น ต่อไปนี่เป็นยุคของการบริหารด้วย
เศรษฐกิจ ไม่ใช่เป็นการบริหารด้วยตัวอื่น เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด*^๕

ความจริงแล้ว แนวคิดทำนองนี้ไม่ใช่เพิ่งจะมาเกิดเอาในยุคของระบอบทักษิณ หากมีมาตั้งแต่ช่วงรัฐบาล “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ.๒๕๒๓-๓๑) เมื่อสถานการณ์บ้านเมืองคลี่คลายลงจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ “ขวาพิฆาตซ้าย” ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยมี “ดริမ်ทีมเศรษฐกิจ” จากภาคธุรกิจเอกชนเข้ามากุมบังเหียนทิศทางการนโยบายเศรษฐกิจโดยตรง ก็ได้ประกาศตั้งฉายาประเทศไทยว่า “บรรัษัทรวมไทย” หรือ Thailand Inc. ตามแบบอย่าง Japan Inc. ของญี่ปุ่น ซึ่งพร้อมไปทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี หรือตลาด ผิดกับเศรษฐกิจแบบพึ่งพาของไทย ตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา เศรษฐกิจการเมืองไทยในคราบของ “บรรัษัทรวมไทย” ก็ก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วเข้าสู่ “หลุมดำ” ในท่ามกลางกระแสคลื่นเงินลงทุนจากภายนอก เริ่มด้วยนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ภายใต้รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.๒๕๓๑-๓๔) นโยบายการเปิดเสรีทางการค้าช่วงรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน (พ.ศ.๒๕๓๔-๓๕) และนโยบายการเปิดเสรีทางการเงินวิเทศธนกิจ ภายใต้รัฐบาลชวน หลีกภัย (พ.ศ.๒๕๓๕-๓๘) จนในที่สุด ต้องถึงแก่ล้มละลายหายหน้าในช่วงรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา (พ.ศ.๒๕๓๘-๓๙) ถึงกับต้องยอมประกาศลดอัตราดอกเบี้ยบาทช่วงรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ.๒๕๓๙-๔๐) ยังผลให้ค่าเงินบาทตกลงไปอย่างฮวบฮาบ และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไปทั่ว เพียงเท่านั้นยังไม่พอรัฐบาลชวน หลีกภัย กลับเข้ามาเป็นรอบสอง (พ.ศ.๒๕๔๐-๔๔) ก็เร่งรัดดำเนินมาตรการฟื้นฟูเศรษฐกิจตามเกณฑ์เงื่อนไข “การปรับโครงสร้าง” ที่กำหนดเกมบังคับมาจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ: ไอ.เอ็ม.เอฟ. พร้อมทั้งรวบรัดออกกฎหมายอันอื้อฉาว ๑๑ ฉบับ เปิดทางสะดวกให้กับธุรกิจต่างชาติ เข้ามาครอบครองครอบงำเศรษฐกิจไทย ด้วยมาตรการต่างๆ อย่างเช่น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การประกอบธุรกิจของคนต่างชาติ และการฟ้องร้องคดีล้มละลาย ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของบรรดาบรรษัทข้ามชาติทั้งสิ้น ในนามของหลักการตลาดการแข่งขันโดยเสรี

ที่จำเป็นต้องลำดับความเป็นมาและผลกระทบต่อสิทธิอธิปไตยของชาติและประชาชน ก็เพื่อประกอบการประเมิน “ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีโดยอาศัยกลไกตลาด” ตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ดังที่อ้างถึงข้างต้น รวมทั้งหลักนโยบาย “บริษัทก็คือประเทศ ประเทศคือบริษัท” ซึ่งส่อสำเนียงของความเป็นเบ็ดเสร็จชัดเจน ภายใต้รัฐบาลทักษิณ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๔-) อันเป็นผลจากชัยชนะการเลือกตั้งทั่วไปด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น “๑๖ ล้านเสียง” ตามที่ยกมาอ้างอิงกันไว้ ในฐานะความชอบธรรมแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของระบอบทักษิณโดยรวม ด้วยทัศนคติทำที่เช่นนี้เอง พ.ต.ท.ทักษิณ จึงวาดภาพตนเองเป็นเสมือนประธานบริหารสูงสุดของบริษัท อย่างที่เรียกกันในหมู่บริษัทข้ามชาติว่า ซี.อี.โอ (Chief Executive

Officer) และทางด้านของประชาชนก็เปรียบเสมือนผู้ถือหุ้น ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้ารัฐบาลกับประชาชนเป็นเพียงเรื่องของผลกำไรเป็นตัวเงิน และจะต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่จับต้องได้ ซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมใดๆ ทั้งสิ้น แล้วความคิดความเชื่อแบบ ซี.อี.โอ นี้ ก็ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลเท่านั้น หากยังแผ่ไปถึงตำแหน่งหัวหน้าเขตการปกครองท้องถิ่น อย่างเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วก็ลามปามไปถึงพยายามออกกฎหมายจัดตั้ง “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่ขัดต่อหลักการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น และถูกต่อต้านอย่างกว้างขวาง

รวมความแล้วการบริหารประเทศภายใต้ระบอบทักษิณ จึงถือได้ว่าไม่ต่างอะไรกับการบริหารเศรษฐกิจหรือธุรกิจการค้า ซึ่งถูกขายแพง ที่นำผลสำเร็จความร่ำรวยในทำนองเดียวกันกับประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เอง ผลกำไรหรืออัตรากาไรเพิ่มรายได้ประชาชาติเหล่าบรรดาผู้ถือหุ้นเท่านั้น ที่เป็นเครื่องตัดสินความถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง ความคิดอ่าน ความต้องการ การตัดสินใจ และการกระทำของผู้บริหารในฐานะ ซี.อี.โอ เท่านั้น ที่เป็นตัวชี้ความถูกต้อง และอยู่เหนือกฎเกณฑ์ความชอบธรรมใดๆ รวมทั้งรัฐธรรมนูญของประเทศ

เพียงแต่ว่าประเทศไทยไม่ใช่บริษัทธุรกิจการค้าแน่นอน และประชาชนก็ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถือหุ้นคอยแต่เก็บเกี่ยวผลกำไร หากเป็นหน่วยสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยมวลสมาชิกผู้ทรงสิทธิ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ในฐานะเสรีชน ดังนั้น จึงไม่เป็นที่แปลกประหลาดอันใด ที่ระบอบทักษิณ จึงต้องถูกต่อต้านอย่างกว้างขวางรุนแรง ดังที่ระเบิดออกมาเกิดเป็นวิกฤตร้ายแรงของบ้านเมืองอยู่ในขณะนี้ แล้วก็ไม่เกินความจริงที่ได้เคยมีผู้ตั้งข้อสังเกตทายทักเอาไว้ก่อนหน้านี้นานว่า “จุดตายทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ในอนาคต จึงคือความเบ็ดเสร็จ และการมีอิทธิพลทางความคิดของตัว พ.ต.ท.ทักษิณเอง”^๖

มองการณ์ข้างหน้าอย่างไร

บนพื้นฐานของปรากฏการณ์ “ระบอบทักษิณ” หรือ “ทักษิณโณมิกส์” และสถานการณ์แปรปรวนทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมวัฒนธรรม ตามที่ประมวลมาข้างต้น คำถามที่ตามมาก็คือว่า เราจะมีหลักการและแนวทางอะไร และอย่างไร ในเรื่องการปฏิรูปการเมืองรอบสองที่กำลังถกเถียงเรียกร้องกันอยู่ขณะนี้

ก่อนอื่นที่เดียว เพื่อความเข้าใจร่วมกันในท่ามกลางความสับสน จากกระแสเรียกร้องให้มีการแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตราต่างๆ ซึ่งเน้นหนักไปในเรื่องของเกมกลไกเกี่ยวกับอำนาจเสียเป็นส่วนใหญ่ ขอให้เรามาเริ่มต้นกันที่เจตนารมณ์พื้นฐานของรัฐธรรมนูญ “ฉบับประชาชน” อันประกอบด้วยเป้าหมายหลัก ๓-๔ ประการ ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน คือ เพื่อ “เป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพ และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น” (อารัมภบท)

เป้าหมายเหล่านี้ เป็นการสะท้อนอย่างถูกต้องครบถ้วนถึงปัญหาวิกฤตการเมืองของไทยซึ่งเรื้อรังกันมาช้านานภายใต้ระบอบ “นักเลือกตั้ง” หากแต่ผลที่ได้รับหลังจากที่ใช้รัฐธรรมนูญไม่กี่ปี เราได้ “ระบอบทักษิณ” ซึ่งเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญต้องถูกแปลความหมายของ “เสถียรภาพและประสิทธิภาพ”

ให้กลับกลายมาเป็นความมั่นคงยั่งยืนของอำนาจเบ็ดเสร็จ โดยเสียงข้างมาก ข้อนี้เป็นเครื่องอธิบายอย่างชัดเจนเกี่ยวกับ “นโยบายประชานิยม” ของระบอบทักษิณ แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจสำหรับมหาชนคนไทยทั่วไป ทั้งนี้ทั้งนั้น จะถือเป็นข้อตำหนิติเตียน หรือวิพากษ์วิจารณ์กัน คงจะไม่ถูกต้องทีเดียวนัก ด้วยเหตุจากปัญหาทุกข์สุขของประชาชนไม่เคยอยู่ในสายตาใส่ใจจริงจังในยุคสมัยก่อนๆ ในขณะเดียวกัน “ประชานิยม” ในอีกด้านหนึ่งที่สำคัญก็คือ เป็นการบั่นทอนทำลายสิทธิเสรีภาพ และขีดความสามารถการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองและพัฒนาตนเอง จำเป็นต้องสยบอยู่ ภายใต้ระบอบอำนาจเบ็ดเสร็จตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด จริงอยู่ เรื่องปัญหาปากท้องและสวัสดิการเฉพาะหน้า มีความสำคัญยิ่งยวดแน่นอน แต่ที่แน่ๆ เห็นกันได้ชัดก็คือ ประชาชนคนไทยจะต้องขาดภูมิคุ้มกันจากนโยบายและการบริหารเศรษฐกิจการเงิน ค่อนข้างสุมเสี่ยงแบบ ซี.อี.โอ.ของระบอบทักษิณ ยิ่งไปกว่านั้น คูขนานกันไปกับ “ประชานิยม” รัฐบาลพรรคไทยรักไทย ยังพยายามผลักดันนโยบายมาตรการต่างๆ ทั้งในระดับอภิมหาโครงการ และระดับการเปลี่ยนโครงสร้าง อย่างเช่น ร่างกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษ การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน การเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรี และมาล่าสุดเรื่องของสนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งมีการวางแผนที่จะขยายอาณาบริเวณออกไปเป็น สุวรรณภูมิมหานคร ในอนาคตอันใกล้ ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อ สิทธิเสรีภาพ และความมั่นคงมนุษย์ รวมตลอดไปถึงเป็นการคุกคามต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นต้นทุนชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และของคนทั้งชาติ

ในประการสำคัญที่มักไม่เป็นที่สนใจของประชาชนคนไทยเท่าที่ควร ก็คือ ระบบวิธีการของ ซี.อี.โอ. พยายามจัดการหักหาญผลักดันนโยบายและโครงการต่างๆ เหล่านี้โดยพลการ ไม่สนใจใยดีกับกฎเกณฑ์หรือขั้นตอนดำเนินการตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อเป็นหลักประกันความโปร่งใส และธรรมาภิบาล ซึ่งกำลังเป็นปัญหาวิกฤติในวงการ ซี.อี.โอ. ทั่วโลก

รวมความแล้ว ปัญหารากฐานสำคัญที่สุดจึงอยู่ที่โอกาสและขีดความสามารถในหมู่มหาชนคนไทยเอง ที่จำเป็นต้องคำนึงถึงก่อนสิ่งอื่นใด แก่นสารของการปฏิรูปการเมืองอยู่ที่ตรงนี้ เป็นประเด็นอันควรค่าแก่การใคร่ครวญแสวงหาสู่ทางให้บังเกิดผลเป็นจริง เพื่อว่าเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของไทย จะได้บรรลุถึงความเป็นประชาธิปไตย ในเนื้อหาสาระโดยแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของรูปแบบ ดังที่ใช้ปฏิบัติกันตลอดมา จุดสำคัญที่จำเป็นต้องตระหนักกันให้มาก ๆ ก็คือ การปฏิรูปประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องของสูตรสำเร็จที่พยายามถอดต้นแบบกันมาจากในบริบทเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมอื่น โดยปราศจากพื้นฐานความเข้าใจในประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมของตนเอง โดยนัยนี้ การปฏิรูปการเมืองประชาธิปไตย จึงไม่ได้มีความหมายแต่เพียงการแสวงหาระบบที่ดีมีความเหมาะสม หากโดยสาระเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งไม่มีอะไรดีไปกว่าเปิดโอกาสให้มหาชนคนไทย ผู้เป็นเจ้าของชีวิตและจินตนาการของตนเอง ได้เข้ามาเป็นตัวบทบาทหลักในภารกิจปฏิรูปรอบสองนี้

เสนห์ จามริก

กรกฎาคม ๒๕๔๙

บันทึก

^๑ พุทธทาสภิกขุ: *ฟ้าสว่างทางธรรม* ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา จัดพิมพ์ในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาสภิกขุ พ.ศ.๒๕๔๙ ที่ระลึกฌาปนกิจ แพทย์หญิงสุดสวาท สายหู ๓๐ เมษายน ๒๕๔๙ หน้า ๑๓๕-๓๖

^๒ สุวรรณ วลัยเสถียร ในฐานะโฆษกตระกูลชินวัตรและดามาพงศ์ ตอบข้อซักถามสื่อมวลชนเกี่ยวกับประเด็นการเสียภาษี ในการแถลงข่าวเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ กรณี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขายหุ้นชินคอร์ปของบริษัท Ample Rich Investment Ltd. ให้กับนายพานทองแท้กับนางสาวพิณทองทา ชินวัตร (ที่มข่าวหุ้นการเงิน FinanceThai.com)

^๓ คัดแปลจาก Edward J. Harphan, “Economics and History: Book II and III of The Wealth of Nations”, *History of Political Thought* Vol.xx, no.3, Autumn 1999 หน้า ๔๕๕

^๔ ดังที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทย อ้างถึงคะแนนเสียง ๑๖ ล้านเสียง หลังการเลือกตั้งทั่วไปตอนต้นปี ๒๕๔๘ (*ผู้จัดการออนไลน์* ๔ เมษายน ๒๕๔๘) เป็นการยืนยันในความชอบธรรมของการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ โดยไม่ได้คำนึงแม้แต่จะน้อยว่ามีนัยเท่ากับแบ่งแยกประเทศ ทั้งคนและพื้นที่ ในขณะที่เดียวกับที่ใช้มาตรการปราบปรามรุนแรงต่อผู้คนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยข้อหว่าเป็นขบวนการแบ่งแยกดินแดน

^๕ ปาฐกถา พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ๒๕๔๕ อ้างถึงใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร: “ทักษิณโถมิกส์” ใน *ชำแหละทักษิณโถมิกส์*. วิถีทรรศน์. มิถุนายน ๒๕๔๗. หน้า ๑๒๒

^๖ ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข: “จุดตายของนายกฯ” *กรุงเทพธุรกิจ*. ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖.